

SIPRI **YEARBOOK** **2008**

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

Samenvatting in het Nederlands

SIPRI en het SIPRI Yearbook

Het Internationaal Instituut voor Vredesonderzoek te Stockholm (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) is een onafhankelijk internationaal instituut dat onderzoek voert naar problemen van vrede en conflict en meer bepaald naar wapenbeheersing en ontwapening. SIPRI werd in 1966 opgericht, ter herdenking van 150 jaar onafgebroken vrede in Zweden.

Het onderzoek bij SIPRI is in handen van een internationaal team van onderzoekers. Op dit moment concentreert het onderzoeksprogramma van het instituut zich op de volgende projecten:

- gewapende conflicten en conflictbeheer
- wapenhandel
- Euro-Atlantische, regionale en wereldwijde veiligheid
- militaire uitgaven en wapenproductie
- non-proliferatie en uitvoercontrole
- documentatie over wapenbeheersing en ontwapening
- IT-projecten, waaronder de online databank FIRST (Facts on International Relations and Security Trends)

Het SIPRI Yearbook werd voor het eerst gepubliceerd in 1969 en is nu aan zijn 39ste uitgave toe. SIPRI Yearbook 2008 bundelt originele gegevens in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, grootschalige gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met de allerlaatste analyses van belangrijke aspecten in wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid.

Het Yearbook is een samenwerking tussen SIPRI-onderzoekers en externe gastdeskundigen. Dit boekje is een korte samenvatting van het SIPRI Yearbook 2008 en licht cijfers en gegevens toe in zijn bijlagen en addenda.

vlaams vredesinstituut

Het Vlaams Vredesinstituut werd in 2004 door het Vlaams Parlement opgericht als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek en geweldpreventie. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

In de Raad van Bestuur is het brede maatschappelijk middenveld van Vlaanderen vertegenwoordigd en een internationaal samengestelde Wetenschappelijke Raad begeleidt de onderzoeksactiviteiten van het Wetenschappelijk Secretariaat van het instituut.

Uit het Engels vertaald door Oneliner nv voor het **Vlaams Vredesinstituut**, 1000 Brussel.

www.vlaamsvredesinstituut.eu

INHOUD

Inleiding. Oproepen tot wapenbeheersing	2
---	---

DEEL I VEILIGHEID EN CONFLICTEN

Hoofdstuk 1. Euro-Atlantische veiligheidsinstellingen en -relaties	3
Hoofdstuk 2. Trends in gewapende conflicten	4
Bijlage 2C. Menselijke veiligheid als aanpak tegen direct en structureel geweld	6
Hoofdstuk 3. Plannen en opzetten van vredesoperaties	7
Hoofdstuk 4. Genderintegratie in de hervorming van de veiligheidssector in een post-conflictsituatie	9

DEEL II MILITAIRE UITGAVEN EN BEWAPENING

Hoofdstuk 5. Militaire uitgaven	10
Hoofdstuk 6. Wapenproductie	12
Hoofdstuk 7. Internationale wapenleveringen	14

DEEL III NON-PROLIFERATIE, WAPENBEHEERSING EN ONTWAPENING

Hoofdstuk 8. Beheersing van kernwapens en non-proliferatie	16
Bijlage 8D. Nucleaire forensische analyse	18
Hoofdstuk 9. Veiligheidsbedreigingen van chemische en biologische materialen afvlakken	19
Bijlage 9A. Internationale volksgezondheidsdiplomatie en wereldwijde bewaking van de vogelgriep	20
Hoofdstuk 10. Beheersing van conventionele wapens	21
Hoofdstuk 11. Controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen	22
Addenda	23

Inleiding. Oproepen tot wapenbeheersing

Bates Gill

De thema's wapenbeheersing en ontwapening en de positieve uitwerking daarvan zullen binnen dit en een jaar of twee veel hoger op de agenda staan. Dit heeft te maken met de wereldwijd groeiende consensus dat ernstigere en meer doeltreffende maatregelen voor wapenbeheersing en ontwapening zich opdringen. De samenvloeiing van twee trends heeft ertoe geleid dat het beleidsoverleg over wapenbeheersing nu op een hoger en interessanter niveau wordt gevoerd. Enerzijds neemt de ongerustheid toe over bepaalde evoluties die het einde dreigen in te luiden van van oudsher bestaande wapenbeheersings- en non-proliferatieverdragen en -akkoorden. Anderzijds dienen zich nieuwe kansen aan om wapenbeheersing, non-proliferatie en ontwapening op een efficiëntere manier aan te pakken.

Er zijn verschillende redenen waarom een belangrijke stap voorwaarts in de wapenbeheersing nu mogelijk wordt. Dat de twee voornaamste kernmachten – Rusland en de VS – maatregelen nemen in de richting van ontwapening, om elkaars vertrouwen te wekken en de veiligheid te bevorderen, wordt doorslaggevend. Beide landen moeten op korte termijn dan ook een aantal kritieke stappen zetten. Verder is er behoefte aan een bredere, universele inspanning die verder gaat dan deze twee landen, zowel landen met een nucleair als met een niet-nucleair wapenarsenaal betreft en over politieke scheidingslijnen heen een gemeenschappelijk domein afbakent.

Drie scharnierelementen moeten een meer realistisch beeld kunnen geven van wat we op het vlak van wapenbeheersing echt mogen verwachten. Ten eerste zijn er de prioriteiten van de volgende Amerikaanse regering, die doorslaggevend zullen zijn in de vooruitgang inzake

wapenbeheersing. Ten tweede, hoewel de meeste internationale aandacht wellicht zal uitgaan naar de vooruitgang in bestaande en eventueel nieuwe multilaterale verdragen, mogen deze systemen de wind niet uit de zeilen nemen van andere mechanismen waarmee concrete vooruitgang inzake wapenbeheersing en ontwapening binnen handbereik komt. Ten slotte kunnen wapenbeheersing en ontwapening niet alle wereldproblemen oplossen. Wil het begrip “wapenbeheersing” meer relevantie krijgen, dan moet de traditionele betekenis worden opengetrokken naar veiligheidsbevorderende inspanningen die buiten verdragen en overheden om plaatsvinden. Deze inspanningen kunnen de dreiging van onnodig en willekeurig geweld ook echt matigen, en tegelijk het vertrouwen onder veiligheidsactoren op internationaal, nationaal en substaatniveau opwekken.

Vanuit het hele politieke spectrum gaan stemmen op om in het zicht van opdoemende bedreigingen voor de mensheid opnieuw respect op te brengen voor de waarde van wapenbeheersing. Daar waar een stap voorwaarts gepaard gaat met moeilijkheden, zullen zich de komende jaren nog concretere kansen aandienen die een constructieve vooruitgang inzake wapenbeheersing en ontwapening mogelijk maken. Zowel burgers als overheden hebben er beide duidelijk belang bij om pragmatische en positieve stappen in de goede richting te zetten.

1. Euro-Atlantische veiligheidsinstellingen en -relaties

Jean-Yves Haine, Gunilla Herolf en Zdzislaw Lachowski

In de loop van 2007 bleek dat eerdere toenaderingen tussen de Euro-Atlantische actoren toch weer teniet werden gedaan. Dit werd geïllustreerd door het op de spits drijven van meningsverschillen tussen Rusland en andere landen van de Euro-Atlantische gemeenschap, de uitdagingen die aan de cohesie en efficiëntie van de EU werden gesteld en de stuurlaai van de veiligheidssamenwerking binnen de Atlantische gemeenschap. Het Amerikaanse veiligheidsbeleid werd gekenmerkt door een toenemend pragmatisme.

De ontwikkeling die in 2007 het meest doorwoog op de Euro-Atlantische verhoudingen was Ruslands hernieuwde vertrouwen en ambitie om zich inzake veiligheid naar het niveau van zijn partners in het Westen te tillen. Daarbij zag het land zich geruggeleund door de winstgevendende ontginning van zijn natuurlijke bronnen, waarmee het een succesvol politiek wapen in handen kreeg, en heeft het zijn traditioneel beleid van wigdrijver tussen zijn Europese partners opnieuw omarmd. Bedoeling daarbij was de trans-Atlantische banden te verzwakken en weer meer grip te krijgen op de voormalige Sovjetstaten. Tezelfdertijd lijkt Rusland zijn samenwerkingsrelaties met het Westen te willen behouden en deze dus niet te veel op het spel te willen zetten.

De EU keurde het Verdrag van Lissabon goed, dat zich in grote lijnen aan het verworpen Grondwettelijk Verdrag van 2004 houdt, vooral dan wat betreft buitenlands en veiligheidsbeleid. Toch heeft de EU zich nog niet volledig hersteld van het debacle met het Grondwettelijk Verdrag, dat een uitbreiding van het Europees nabuurschapsbeleid, de externe betrekkingen en een gemeenschappelijk buitenlands en

veiligheidsbeleid aanzienlijk heeft belemmerd. Nu kan de EU haar aanzienlijke potentieel uitspelen om het nieuwe wettelijke kader in beleidsactie om te zetten. Doordat met het ratificatieproces van het verdrag en de meningsverschillen over leiderschap en nieuwe bevoegdheden weerom nationale voorkeuren en opting-out clausules de bovenhand krijgen over echte buitenlandse agenda's, zal alle energie van de EU mogelijk weer daarnaar uitgaan.

De uitdagingen van het trans-Atlantische partnerschap spelen zich steeds meer op wereldschaal af. Het bereiken en in stand houden van een consensus en van engagementen is moeilijk. Het partnerschap lijdt in samenwerkingsverband onder de beperkingen die het zichzelf oplegt, onder de uiteenlopende visies of onder het feit dat het zich onvoldoende kan doorzetten. De toenadering tussen Europa en de VS waarvan we in 2007 getuige waren, ontstond eerder uit een bewustzijn van de eigen zwakke dan uit een poging tot uitwisseling van elkaars sterke punten. De VS heeft grotendeels afstand gedaan van het beleid dat het land zowel nationaal als internationaal aan invloed en prestige heeft doen inboeten en bekijkt wereldkwesties nu door een meer pragmatische bril. Toch blijven de Amerikanen heel aanwezig in Irak en zijn ze overal een stuk van hun diplomatieke invloed kwijtgespeeld. De op handen zijnde verkiezingen, het uitblijven van een terugtrekking uit Irak en een slabakkende economie maken dat de VS zich mogelijk meer op zichzelf zal gaan richten. In 2008 en 2009 zal overgang dan ook het sleutelbegrip worden in de Euro-Atlantische gemeenschap.

2. Trends in gewapende conflicten

Ekaterina Stepanova

Grootschalige gewapende conflicten, 2007

In 2007 vonden er wereldwijd op dertien verschillende plaatsen veertien gewapende conflicten plaats.

Afrika

Somalië

Amerikaans continent

Colombia

Peru

VS

Azië

Afghanistan

India (Kasjmir)

Myanmar (deelstaat Karen)

Filippijnen

Filippijnen (Mindanao)

Sri Lanka ("Tamil Eelam")

Europa

Rusland (Tsjetsjenië)

Midden-Oosten

Irak

Israël (Palestijnse gebieden)

Turkije (Koerdistan)

Het afgelopen decennium is het totale aantal actieve gewapende conflicten op grote schaal afgenomen, maar de daling is erg ongelijk verlopen, met een snelle terugval in 2002 en 2004, en een toename in 2005.

Drie van de grootste gewapende conflicten van 2007 waren in 2006 niet aan de gang (d.w.z. dat ze nog niet waren losgebarsten of minder dan 25 dodelijke slachtoffers uit gevechten telden): Peru, de Filippijnen (Mindanao) en Somalië. Drie conflicten van 2006 waren in 2007 niet meer aan de gang: Burundi, Soedan en Oeganda.

Vier van de veertien grootschalige gewapende conflicten die in 2007 aan de gang waren, zijn in vergelijking met 2006 in intensiteit toegenomen: Sri Lanka (Tamil Eelam), Afghanistan, Myanmar (deelstaat Karen) en Turkije (Koerdistan). Bij deze laatste drie is het aantal dodelijke slachtoffers uit gevechten met meer dan 50 procent toegenomen.

In 2007 werden gewapende conflicten vooral gekenmerkt door de versnippering van het geweld, de diversivering van gewapende actoren en het vervagen van grenzen tussen geweld- en dadercategorieën. Deze patronen kwamen tot uiting in een aantal van 's werelds meest dodelijke gewapende conflicten en conflictgebieden, zoals Darfoer (Soedan), Irak en Pakistan.

Hoewel de "surge", een toename van de Amerikaanse troepenmacht, en aanpassingen in de anti-oproerstrategie de tweede helft van 2007 in sommige delen van Irak een stabiliserend effect hebben gehad, is de veiligheidssituatie algemeen gesproken onstabiel gebleven. De beperkte afname van intersectorair geweld in een aantal gemengde regio's kan ook worden toegeschreven aan de toegenomen volksverhuizingen. Op lokaal niveau heeft de opkomst van militante groeperingen, gaande van buurtwachten tot straatbendes en smokkelnetwerken, bijgedragen aan de verdere versnippering van het geweld.

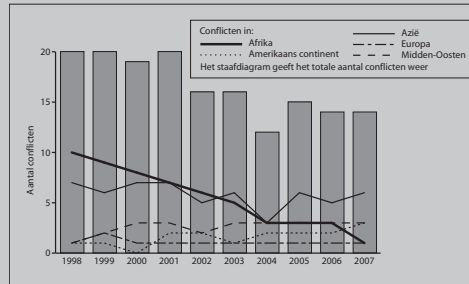
In Darfoer heeft het feit dat het regeringsleger minder bij gevechten betrokken was niet geleid tot een verbetering van de veiligheidstoestand. De voornaamste geweldpatronen zijn verder verschoven van een confrontatiemodel waar de regering een partij is, naar een complexe mengeling van minder intensieve maar vaak voorkomende miniconflicten. Gewapende groepen van rebellen, opstandelingen en regeringssoldaten kozen kant al naargelang de situatie en sloegen aan het muiten, gingen over tot plaatselijke machtsovernames en grensoverschrijdende aanvallen. Het geweld tegen burgers hield aan, en het aantal

dodelijke slachtoffers als gevolg van geweldplegingen tussen de verschillende stammen en facties lag hoger dan dat van confrontaties tussen de regering en de rebellen.

Na het falen van het staakt-het-vuren tussen de regering en de pro-Taliban militieën in Pakistan waren de stamgebieden getuige van het zwaarste geweld in jaren, gekenmerkt door een toegenomen aantal invallen op Afghaans grondgebied, aanvallen tegen regeringstroepen en zelfmoordaanlagen. De toenemende “Talibanisatie” van de stamgebieden ging gepaard met een islamitische radicalisering in heel Pakistan, die uitmondde in het beleg van de Rode Moskee in juli 2007. Dat lokaal, nationaal, regionaal en transnationaal politiek en religieus geweld in Pakistan elkaar overlapt, werd duidelijk uit de dynamiek van terroristische acties, zoals onder andere de moord op voormalig Eerste Minister Benazir Bhutto.

Telkens was het de zwakke positie van het regime die een stimulerende rol speelde in de fragmentatie en toenemende oncontroleerbaarheid van gewapend geweld in 2007. Om het geweld in zwakke, door conflicten verscheurde landen terug te kunnen dringen, moet voorrang worden gegeven aan inspanningen die door een combinatie van functionaliteit en lokale legitimiteit bijdragen aan de opbouw van een krachtadiger overheidsstelsel. Deze combinatie kan doorgaans worden bewerkstelligd via lokaal tot stand gekomen bewegingen die ruime steun bij de bevolking genieten en een brede sociale, politieke en veiligheidsagenda nastreven, zelfs wanneer ze qua ideologie en doelstelling veraf staan van wat de internationale sleutelactoren voorstaan.

Regionale verspreiding en totaal aantal grootschalige gewapende conflicten voor de periode 1998-2007

In 2007 werd er voor het vierde jaar op rij geen melding gemaakt van een conflict tussen staten. Gedurende de hele periode 1998–2007 werden er tussen landen onderling slechts drie grootschalige gewapende conflicten uitgevocht: Eritrea-Ethiopië (1998–2000); India-Pakistan (1998–2003); en Irak tegen de VS en hun bondgenoten (2003). De overige 30 grootschalige gewapende conflicten waarvan sprake voor deze periode waren allemaal interne conflicten.

In 2007 vielen vier conflicten onder de noemer “geïnternationaliseerd”, d.w.z. dat er troepen bij waren betrokken van een land dat oorspronkelijk geen deel uitmaakte van het conflict maar een van de partijen hulp verleende. In vergelijking met 2006 is dat er één meer. Net als in 2006 hadden alle geïnternationaliseerde conflicten in 2007 op de ene of andere manier te maken met de door de VS aangevoerde “wereldwijde strijd tegen het terrorisme”.

Hoewel grootschalige gewapende conflicten het meest intens zijn en bij gevechten de hoogste dodentol eisen, gaat het toch maar om ruwweg de helft van alle conflicten waar een of meer staten bij betrokken zijn, en een vierde van alle gewapende conflicten, wanneer ook conflicten tussen private actoren, waar de staat geen partij is, worden meegerekend (meestal in Afrika en Azië).

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit bijlage 2A, “Patterns of major armed conflicts, 1998–2007”, door Lotta Harbom en Peter Wallensteen van het Uppsala Conflict Data Program (UCDP), en zijn terug te vinden in de databank van het UCDP, <<http://www.ucdp.uu.se/database/>>.

2C. Menselijke veiligheid als aanpak tegen direct en structureel geweld

Albrecht Schnabel

Menselijk lijden op individueel niveau en conflictsituaties en geweld op gemeenschappelijk, regionaal en internationaal niveau kunnen aanzienlijk worden teruggedrongen indien personen en gemeenschappen zich veilig en beschermd weten tegen de gevaren van direct en structureel geweld, met andere woorden indien hun minimale menselijke veiligheid is gewaarborgd. Daartegenover staat dat schendingen van de minimale menselijke noden van personen en gemeenschappen uitmonden in menselijk lijden en sociale en gemeenschappelijke achteruitgang, en zodoende in meer directe en structurele uitingen van geweld. In zo'n context is het dan weer onmogelijk de menselijke noden te vervullen. Om deze vicieuze cirkel te kunnen doorbreken moet het mogelijk zijn geweld in te perken of te vermijden en daarom dus menselijke veiligheid te bieden.

Rond het beginsel van menselijke veiligheid wordt hevig debat gevoerd, en deskundigen en regeringen hebben het elk al hun eigen invulling gegeven. Hier worden "bedreigingen van de menselijke veiligheid" omschreven als bedreigingen van het leven van personen en gemeenschappen als gevolg van direct en structureel geweld. Deze aanpak blijft zowel in een onderzoeksomgeving als in de praktijk overeind. Hoewel het hierbij gaat over bedreigingen door zowel direct als structureel geweld, werkt de aanpak met een minimale impact van voor personen en gemeenschappen levensbedreigend geweld. Om tot een positieve vrede, een toestand van algemene menselijke veiligheid en een invulling van het volledige pallet van menselijke noden te komen, is meer nodig dan alleen maar het vermijden van

direct en structureel geweld. Niettemin is het een bruikbare definitie die veiligheid van bevolking koppelt aan nationale veiligheid, structureel geweld aan direct geweld, en rekenschap voor menselijke onveiligheid aan de verantwoordelijkheid voor menselijke veiligheid.

Wanneer direct en structureel geweld om de menselijke veiligheid te analyseren als onderlinge kernvariabelen worden beschouwd, laat dit ruimte om de meest cruciale bedreigingen voor bevolkingsgroepen aan te pakken en een basis te leggen waarop de meest doeltreffende terugdringmechanismen verder kunnen bouwen. Het terugdringen van menselijke onveiligheid vereist:

- een identificatie en analyse van bevolkings- en contextspecifieke bedreiging en geweldpleging;
- bedreigings-, context- en actorspecifieke ontwerpen van preventieve en reactieve maatregelen;
- doelgerichte preventie van direct en structureel geweld aan de hand van multi-actorstrategieën, en
- opvolging en beoordeling van bedreigingsniveaus en van de uitvoering van terugdringings- en aanpassingsmaatregelen.

Omdat een dergelijke systematische aanpak enkel doeltreffend is bij structureel geweld – dat niet altijd eenvoudig opspoorbaar is en waarbij de identificatie van verantwoordelijke oorzaken en actoren afhangt van schattingen – moet de rol van gewapend geweld en de potentiële voedingsbodem ervan voor escalatie tot al aan de gang zijnde en nieuwe golven van direct en structureel geweld goed worden opgevolgd.

3. Plannen en opzetten van vredesoperaties

Sharon Wiharta

Gezien het feit dat de nood aan vredesoperaties steeds groter wordt en deze qua politieke, humanitaire en militaire aard en complexiteit steeds meer uiteenlopend worden, vereist de planning ervan een meer genuanceerde aanpak. Zo moet er tussen de verschillende departementen en agentschappen meer gecoördineerd worden, en is een uitgebreidere samenwerking tussen alle externe actoren nodig. De Verenigde Naties hebben in 2007, in het kader van "Peacekeeping 2010", hun bredere hervormingsstrategie op lange termijn, gepoogd om hun Integrated Missions Planning Process (IMPP) volledig ten uitvoer te leggen. Bedoeling van het IMPP is over een stapsgewijs, coherent en eengemaakt kader te beschikken om VN-operaties in de pre-missie- en overgangsfase te plannen.

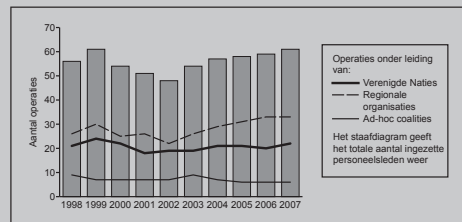
Het betreft weliswaar een complex proces, maar een voorbereidende planning is cruciaal in het succes van elke vredesoperatie. Deze planning kan er in combinatie met een samenhangende strategie voor zorgen dat een operatie duidelijk omliggende doelstellingen en mandaten heeft, en over de vereiste personele, materiële en financiële middelen beschikt. Er zijn lessen getrokken uit eerdere vredesoperaties in Kosovo, Liberia en Oost-Timor, waaruit blijkt dat planning meer moet zijn dan een vanuit het hoofdkwartier gestuurd proces, en meer partijen moet betrekken, vooral dan de overheid ter plaatse en de getroffen bevolking.

Een van de meest aangehaalde problemen in de operationele planning doet zich voor tijdens de implementatiefase, wanneer de verantwoorde-

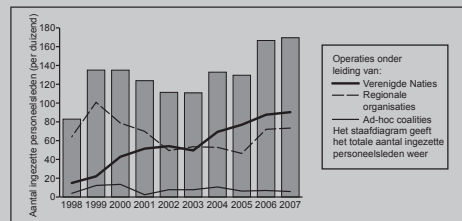
Vredesoperaties, 2007v

In 2007 werden in totaal 61 vredesoperaties uitgevoerd. Dit zijn er twee meer dan in 2006, en is het hoogste aantal sinds 1999. De opwaartse trend werd ingezet in 2002, toen 48 operaties plaatsvonden. De officiële kostprijs van vredesoperaties bleef ook in 2007 toenemen. Ook de 169 467 personeelsleden die bij deze operaties werden ingezet, zijn een record.

Aantal vredesoperaties, 1998-2007

Ingezet personeel bij vredesoperaties, 1998-2007

Noot: De cijfers voor 1998 houden geen rekening met het burgerpersoneel ingezet door de Verenigde Naties.

Het personeel dat werd ingezet bij vredesoperaties lag in 2007 2,5 procent hoger dan in 2006, en 60 procent hoger dan in 2003. Er werden 150 651 militairen en 18 816 burgers ingezet. De Verenigde Naties bleven ook in 2007 de grootste speler op het vlak van vredeshandhaving, met 22 operaties – het grootste aantal sinds 2000 – waarbij 90 305 man

werden ingezet. Er namen nooit eerder zoveel landen deel als in 2007: 119 landen hebben troepen, militaire waarnemers of politiemensen gestuurd. De NAVO heeft met 57 930 man in drie operaties het tweede grootste personeelsbestand ingezet. Tijdens drie operaties heeft de Afrikaanse Unie 7371 man ingezet. Alle drie deze organisaties hebben het totale personeelsbestand dat zij hebben ingezet in 2007 zien toenemen. De EU daarentegen kende een daling van 5 900 in vergelijking met het jaar 2006.

Aantal vredesoperaties en ingezet personeel, per regio, 2007

	Aantal operaties	Aantal ingezet personeel
Afrika	18	69 355
Amerikaans continent	3	9 406
Azië	10	46 019
Europa	20	27 018
Midden-Oosten	10	17 689
Wereld	61	169 467

In Europa vonden de meeste vredesoperaties plaats onder leiding van regionale organisaties en allianties, en dan vooral de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). De VN blijven de grootste speler in Afrika, met 10 operaties – het hoogste aantal VN-vredesoperaties in één regio –, en 58 076 personeelsleden, ofwel 85 procent van alle ingezet personeel in de regio.

In 2007 werd 41 procent van personeelsleden ingezet tijdens operaties in Afrika. Nog eens 27 procent werd ingezet in Azië, waar de meerderheid van de 41 741 troepen deelnam aan de Internationale strijdmacht voor bijstand aan de veiligheid (ISAF) in Afghanistan.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Bijlage 3A, "Multilateral peace operations in 2007", door Kirsten Soder, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank over multilaterale vredesoperaties, <<http://www.sipri.org/contents/conflict/database-Intro/>>.

lijkheid over een operatie door het hoofdkwartier wordt overgedragen aan de leiding in het veld. Vaak is dit het gevolg van het feit dat het team verantwoordelijk voor de planning zelden hetzelfde team is dat de operatie begeleidt. Toch blijkt uit de ervaringen met de gezamenlijke operatie van de Afrikaanse Unie en de VN in Darfoer (UNAMID) – gekenmerkt door een lange en intensieve voorbereidingsperiode – dat zelfs een goed geplande missie in de implementatiefase met moeilijkheden krijgt af te rekenen.

De voorbeelden van UNAMID, de VN-missie in de Centraal-Afrikaanse Republiek en Tsjaad (MINURCAT) en de militaire operatie van de EU in Tsjaad en de Centraal-Afrikaanse Republiek (EUFOR Tsjaad/CAR) tonen aan dat participatie van lokale betrokkenen bij de voorbereidende planning binnen bepaalde grenzen moet blijven. Een inclusief en transparant planningproces dat uitgaat van het beginsel van lokaal ownership kan de uiteindelijke inzet van een vredesoperatie immers ondermijnen. Een inclusieve, operationele planning gaat intrinsiek gepaard met de veronderstelling dat er toegevingen moeten worden gedaan. Met het oog op instemming vanuit de lokale overheid hebben zowel de VN als de EU hun planning aangepast. Deze aanpassingen speelden echter niet in op de noden van de situatie, en hielden evenmin rekening met de eisen van de burgerbevolking.

4. Genderintegratie in de hervorming van de veiligheidssector in een post-conflictsituatie

Megan Bastick

De hervorming van de veiligheidssector (SSR) is van essentieel belang voor de vredesopbouw in een post-conflictsituatie, omdat deze hervormingen vermijden dat een conflict weer losbarst, ze de publieke veiligheid vergroten en de voorwaarden voor wederopbouw en ontwikkeling scheppen. Het belang van participatie door vrouwen en gendergelijkheid in vredesopbouw en veiligheid wordt erkend door een groot aantal regeringen, de Verenigde Naties en door donoragentenschappen. De planning en uitvoering van acties die deze doelstellingen mogelijk moeten maken, gebeurt evenwel vaak los van elkaar, waardoor de SSR er niet in slaagt vrouwen te betrekken en de veiligheidsnoden van de hele bevolking – dus ook van vrouwen en kinderen – aan te pakken.

SSR-processen in post-conflictsituaties hebben verschillende systemen gehanteerd om genderkwesties aan te pakken.

- De SSR-maatregelen die in Afghanistan, Kosovo en Liberia werden genomen, met de bedoeling vrouwen in dienst te nemen en veiligheidsinstellingen bewuster te maken van genderkwesties, hebben problemen blootgelegd, maar ook positieve resultaten opgeleverd.
- In Peru, Sierra Leone en Oost-Timor hebben waarheids- en verzoeningscommissies mechanismen gehanteerd om de ervaringen en juridische vereisten van vrouwen aan te spreken.
- Door hun toenadering over partij- en bevolkingsgrenzen heen, met de bedoeling veiligheidskwesties bij vrouwen aan te pakken, hebben vrouwelijke parlementsleden in Rwanda een belangrijke bijdrage geleverd aan de SSR.

- In Liberia en Sierra Leone hebben ontwapenings-, demobilisatie- en herintegratieprocessen bijgedragen aan de ontwikkeling van operationele procedures die ervoor moeten zorgen dat vrouwen en meisjes niet worden uitgesloten, en dat tegelijk rekening wordt gehouden met de noden van mannen en jongens.
- In Liberia en Zuid-Afrika zijn vrouwenorganisaties uit het maatschappelijk middenveld belangrijke partners geweest om SSR aan lokale verzuchtingen van veiligheid en rechtspraak te koppelen.

Het mainstreamen van gender – het inschatten van de impact van SSR-maatregelen en –activiteiten op vrouwen, mannen, jongens en meisjes in elke fase van het proces – is een erg belangrijke strategie. Ze moet vergezeld gaan van de nodige stappen die ervoor zorgen dat zowel mannen als vrouwen deelnemen aan en vertegenwoordigd zijn in SSR-processen.

Dat vrouwen participeren in veiligheidsdiensten in post-conflictsituaties is van cruciaal belang om tot structuren te komen die representatief, betrouwbaar en legitiem zijn, en die aan de veiligheidsnoden van zowel mannen als vrouwen tegemoet kunnen komen.

Dankzij een “overgangsjustitie” en juridische hervormingsprocessen is er op het vlak van genderkwesties vooruitgang geboekt. Ad-hoc strafrechtbanken zorgen voor een versnelde behandeling van gevallen van seksueel geweld.

De succesvolle integratie van gender in SSR gaat gepaard met de uitdagingen die SSR op een ruimer vlak aangaat. Externe actoren kunnen een ondersteunende rol opnemen, maar initiatieven moeten door lokale betrokkenen worden beheerd. De integratie van gender is voor SSR van doorslaggevend belang.

5. Militaire uitgaven

Petter Stålenheim, Catalina Perdomo en Elisabeth Sköns

Militaire uitgaven, 2007

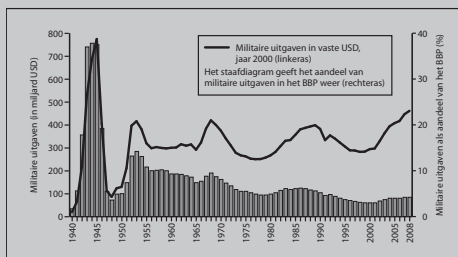
Militaire uitgaven per regio en per inkomensgroep, 2007

	Militaire uitgaven, 2007 (in miljard USD)	Evolutie, 1998-2007 (%)
Wereldtotaal	1 339	+45
Afrika	18.5	+51
Amerikaans continent	640	+63
Asia and Oceania	219	+52
Europa	370	+16
Midden-Oosten	91.5	+62
Lage-inkomenslanden	41.9	
Lage midden-inkomenslanden	152	
Hoge midden-inkomenslanden	107	
Hoge-inkomenslanden	1 039	

De uitgaven staan in USD (huidige koers). De evolutie is gebaseerd op uitgaven in vaste (2005) prijzen in USD en wisselkoersen.

De VS spendeert veruit het meest aan defensie. In de periode na de Tweede Wereldoorlog heeft de VS nooit meer uitgegeven dan vandaag.

Trends in Amerikaanse militaire uitgaven, 1940–2008

De wereldwijde militaire uitgaven voor 2007 worden geschat op 1 339 miljard USD. In reële termen betekent dit een stijging van 6 procent tegenover 2006, en van 45 procent sinds 1998. Wereldwijd werd in 2007 2,5 procent van het bruto wereldproduct, ofwel 202 USD per inwoner, besteed aan militaire doeleinden.

Met 162 procent is Oost-Europa de subregio die over de periode 1998–2007 de hoogste stijging in militaire uitgaven kende. Tevens was het de regio met de grootste toename voor 2007, met 15 procent. Rusland, waar de toename in 2007 13 procent bedroeg, was goed voor 86 procent van deze regionale groei. Andere subregio's waar de uitgaven de afgelopen tien jaar met meer dan 50 procent zijn toegenomen, zijn Noord-Amerika, (65 procent), het Midden-Oosten (62 procent), Zuid-Azië (57 procent), Afrika en Oost-Azië (telkens 51 procent). De subregio's met de kleinste toename in militaire uitgaven over de afgelopen 10 jaar waren West-Europa (6 procent) en Midden-Amerika (14 procent).

De militaire uitgaven van de VS waren goed voor 45 procent van het wereldtotaal in 2007, gevolgd door het VK, China, Frankrijk en Japan, met elk 4–5 procent. Sinds 2001 zijn de militaire uitgaven van de VS in reële termen met 59 procent toegenomen, vooral als gevolg van de enorme kosten voor militaire operaties in Afghanistan en Irak, maar ook door een verhoging van de basisbegroting voor defensie. In de periode na de Tweede Wereldoorlog heeft de VS nooit meer uitgegeven dan in 2007. Dankzij de groei van de economie in de VS en van de totale

uitgaven van de Amerikaanse regering ligt het economische en financiële aandeel van militaire kosten (d.w.z. het percentage van het BBP en van alle overheidsuitgaven) vandaag echter lager dan tijdens eerdere piekjaren van de periode na WO II.

China geeft nu in vergelijking met tien jaar geleden in reële termen drie-maal zoveel uit aan defensie. Door de snelle economische groei blijft de economische last van militaire uitgaven met 2,1 procent van het BBP wel nog bescheiden.

Militaire uitgaven nemen een hoge vlucht in de zuidelijke Kaukasus – Armenië, Azerbeidzjan en Georgië. Dit is vooral te wijten aan de drie “bevrozen” conflicten in de regio en de betrokkenheid van externe actoren. De stijgingen werden mogelijk met de economische opleving door vooral de winsten op de verkoop van olie en gas.

In vergelijking met de afgelopen jaren hebben in 2007 meer landen hun begroting voor defensie verhoogd. De verhoging van de wereldwijde militaire uitgaven heeft onder meer te maken met de doelen die landen aan hun buitenlands beleid stellen, met reële of subjectieve dreigingen, gewapende conflicten en maatregelen die ze nemen om bij te dragen aan multilaterale vredesoperaties, en dit alles in combinatie met de beschikbaarheid van economische middelen.

Militaire uitgaven internationaal vergelijken is erg moeilijk. SIPRI maakt in zijn analyse van militaire uitgaven gebruik van marktkoersen. Het overzicht rangschikt de vijf grootste besteders al naargelang van hun militaire uitgaven in vaste USD (2005) op basis van de wisselkoersen op de markt.

De vijftien landen met de hoogste militaire uitgaven in 2007, op basis van de wisselkoersen

Rang	Land	Uitgaven	
		(in miljard USD)	Aandeel wereldwijd
1	VS	547	45
2	VK	59.7	5
3	China	58.3	5
4	Frankrijk	53.6	4
5	Japan	43.6	4
6	Duitsland	36.9	3
7	Rusland	35.4	3
8	Saoedi-Arabië	33.8	3
9	Italië	33.1	3
10	India	24.2	2
11	Zuid-Korea	22.6	2
12	Brazilië	15.3	1
13	Canada	15.2	1
14	Australië	15.1	1
15	Spanje	14.6	1

De cijfers zijn in USD, aan vaste (2005) prijzen en wisselkoersen.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 5 en Bijlage 5A, “Tables of military expenditure”, door Petter Stålenheim, Jan Grebe, Catalina Perdomo en Elisabeth Sköns, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank over militaire uitgaven, <http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html>.

6. Wapenproductie

Sam Perlo-Freeman en Elisabeth Sköns

The SIPRI Top 100

De SIPRI Top 100 rangschikt 's werelds grootste wapenproducerende bedrijven (Chinese niet meegerekend) op basis van hun omzet uit de verkoop van wapens. De tien grootste bedrijven van 2006 worden hieronder opgesomd.

De tien grootste wapenproducenten, 2006

Rang	Bedrijf (land)	Omzet, 2006 (miljoen USD)	Winst, 2006 (miljoen USD)
1	Boeing (VS)	30 690	2 215
2	Lockheed Martin (VS)	28 120	2 529
3	BAE Systems (VK)	24 060	1 189
4	Northrop Grumman (VS)	23 650	1 542
5	Raytheon (VS)	19 530	1 283
6	General Dynamics (VS)	18 770	1 856
7	EADS (West-Europa)	12 600	124
8	L-3 Communications (VS)	9 980	526
9	Finmeccanica (Italië)	8 990	1 280
10	Thales (Frankrijk)	8 240	487

Twaalf nieuwe bedrijven hebben in 2006 de Top 100 gehaald, zes daarvan voor het eerst. De Amerikaanse bedrijven domineren de Top 100, zowel vanuit numeriek als financieel oogpunt. Ze laten de West-Europese bedrijven achter zich.

De wapenproductie zit wereldwijd in de lift. De 100 grootste wapenproducerende bedrijven ter wereld (Chinese niet meegerekend) – de SIPRI Top 100 – haalden in 2006 een gezamenlijke omzet van 315 miljard USD. Dit is een stijging van 9 procent in nominale termen, en van 5 procent in reële termen. 41 Amerikaanse bedrijven stonden in voor 63 procent van de totale wapenverkoop van de Top 100. 34 West-Europese bedrijven waren op hun beurt goed voor 29 procent. Doorgaans zagen bedrijven gespecialiseerd in pantservoertuigen – waaraan de VS voor het conflict in Irak behoefte had – en in groeisectoren zoals militaire dienstverlening en hightechelektronica en –communicatie, hun omzet uit de verkoop van wapens in 2006 het meest toenemen. Ook Russische bedrijven konden sterk groeien, vooral wanneer het ging om ruimtevaart en luchtverdediging.

In 2007 werden in de Noord-Amerikaanse en West-Europese wapenindustrie 53 belangrijke fusies en overnames afgerond. In drie gevallen betrof het grensoverschrijdende deals binnen Europa, in zestien gevallen trans-Atlantische deals. Vrijwel alle trans-Atlantische fusies en overnames vonden tussen Britse en Amerikaanse bedrijven plaats. In de meeste gevallen speelden deze fusies en overnames zich af in de sector van militaire dienstverlening, of van subsystemen zoals elektronica en luchtvaart. Het overnamebedrag liep in zeven gevallen op tot meer dan 1 miljard USD. Vier daarvan waren exclusief Amerikaanse overnames, twee keer nam een Britse onderneming een Amerikaans bedrijf

over en in één geval betrof het de overname van een Britse activiteit door een Amerikaans bedrijf.

In West-Europa sloten Franse en Britse marinebedrijven met actieve ondersteuning van hun eigen regering belangrijke consolideringsdeals af. De Franse scheepsbouwer in overheids-handen DCN nam voor een bedrag van 714 miljoen USD de marineactiviteiten van Thales over, terwijl in het VK BAE Systems en VT Group besloten om hun bouw- en onderhoudsactiviteiten van oppervlakteschepen door een joint venture te laten samensmelten.

In 2007 werd binnen de EU constant politieke druk uitgeoefend voor een meer geïntegreerde, Europese wapenindustrie -en markt. Het Europees Defensieagentschap (EDA) keurde twee strategische documenten goed, één over de opbouw van een Europese industriële en technologische defensiebasis, een ander over een militaire onderzoeks- en technologiestrategie. De Europese Commissie heeft twee richtlijnen voorgesteld, één over wapenaankopen binnen de EU, de andere om exportbeperkingen op wapenhandel binnen de EU te versoepelen.

De Russische overheid is de wapenindustrie verder in grote, overheidsgepasteurde concerns gaan consolideren. In 2007 is de United Aircraft Corporation (UAC) – een amalgaam van de meeste Russische vliegtuigproducenten voor civiele en militaire doeleinden – van start gegaan en werden twee nieuwe concerns opgericht: de United Shipbuilding Corporation (USC) – als consolidering van de scheepsbouwsector – en Rostekhnologii – een samensmelting van militaire en niet-militaire producenten en grondstoffeveranciers met Rosoboronexport, het overheidsagentschap voor wapenexport.

Regionale/nationale aandelen van wapenverkoop voor de SIPRI Top 100 voor 2006

Regio of land	Aantal bedrijven	Omzet, 2006 (miljard USD)
VS	41	200.2
West-Europa	34	92.1
Rusland	8	6.1
Japan	4	5.2
Israël	4	4.6
India	3	3.5
Zuid-Korea	3	1.8
Singapore	1	0.9
Australië	1	0.5
Canada	1	0.5
Totaal	100	315.3

De cijfers voor een land of regio steunen op de wapenverkoop van Top 100-bedrijven met hun hoofdzetel in dat land of die regio. Aangezien ook de omzet uit de buitenlandse filialen daarbij wordt geteld, zijn het dus niet de verkoopcijfers van wapens die daar daadwerkelijk werden geproduceerd.

De grootste overnames in de West-Europese en Noord-Amerikaanse wapenindustrie, 2007

Overnemer	Overgenomen bedrijf	Bedrag van de deal (miljoen USD)
General Electric	Smiths Aerospace	4 800
BAE Systems	Armor Holdings	4 532
URS Corporation	Washington Group Intl	3 100
Carlyle Group	ARINC	..
ITT Corporation	EDO Corporation	1 700
Meggitt	K&F Industries	1 300
Veritas Capital	Aeroflex	1 300
Textron	United Industrial Corporation	1 100

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 6, Bijlage 6A, "The SIPRI Top 100 arms producing companies, 2006", door Sam Perlo-Freeman en het SIPRI Arms Industry Network, en Bijlage 6B, "Major arms industry acquisitions, 2007", door Sam Perlo-Freeman, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank en -bestanden over de wapenindustrie.

7. Internationale wapenleveringen

Paul Holtom, Mark Bromley en Pieter D. Wezeman

Leveranciers en afnemers van grote conventionele wapens, 2007

De vijf grootste uitvoerders van grote conventionele wapens en hun belangrijkste afnemers, 2003-2007

Uitvoerder	Werelduitvoer-aandeel (%)	Belangrijkste afnemers (aandeel in uitvoervolume, %)
USA	31	Zuid-Korea (12), Israël (12), VAE (9), Griekenland (8)
Rusland	25	China (45), India (22), Venezuela (5), Algerije (4)
Duitsland	10	Turkije (15), Griekenland (14), Zuid-Afrika (12), Australië
Frankrijk	9	VAE (41), Griekenland (12), Saudi-Arabië (9), Singapore
VK	4	VS (17), Roemenië (9), Chili (9), India (8)

De vijf grootste invoerders van grote conventionele wapens, 2003-2007

Invoerder	Wereldinvoeraandeel (%)
China	12
India	8
VAE	7
Griekenland	6
Zuid-Korea	5

De vijf grootste wapenleveranciers (de VS, Rusland, Duitsland, Frankrijk en het VK) waren tijdens de periode 2003-2007 samen goed voor zowat 80 percent van de totale uitvoer van grote conventionele wapens. Hoewel deze vijf leveranciers waarschijnlijk het leeuwendeel van de internationale wapenleveringen voor hun rekening zullen blijven nemen, zagen de uitvoeruitzichten voor Franse en Russische grote conventionele wapens er in 2007 wat betrokken uit.

Azië, Europa en het Midden-Oosten waren ook tijdens de periode 2003-2007 opnieuw de belangrijkste bestemmingen. De grootste wapen-invoerders waren China, India, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Griekenland en Zuid-Korea. In 2007 werden echter de eerste tekenen van een mogelijk ingrijpende verschuiving bij de grootste invoerders opgetekend, waarbij wapenleveringen aan, en nieuwe contracten met, China aanzienlijk verminderden. De grootste wapenleveranciers aan Azië en het Midden-Oosten blijven met elkaar wedijveren voor export orders, met Libië en Saudi-Arabië waarschijnlijk opnieuw als grote afnemers.

Uit het SIPRI-verslag blijkt dat de internationale wapenleveringen aan Zuid-Amerika tijdens de periode 2003-2007 met 47 percent in volume toenamen in vergelijking met de periode 1998-2002. Ondanks de media-aandacht en tekenen van competitiegedrag (bijv. de aard en timing van aankopen door Brazilië, Colombia en Venezuela), ziet het er niet naar uit dat Zuid-Amerika zich laat van-gen in een wapenwedloop, zoals die

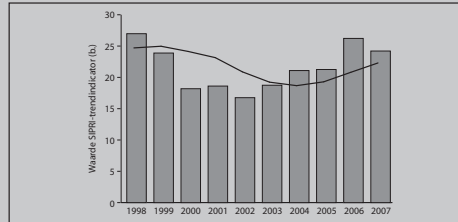

traditioneel wordt gedefinieerd. Deze aankopen kaderden voornamelijk binnen een campagne van deze landen om hun militaire uitrusting te vervangen of te vernieuwen, om hun bestaande slagkracht te kunnen behouden, om voornamelijk binnenlandse veiligheidsbedreigingen te counteren, de banden met de leverende overheden aan te halen, de slagvaardigheid van de binnenlandse wapenindustrie op te krikken, of de regionale of internationale positie te handhaven.

Er zijn verscheidene redenen waarom wapenleveranciers tegemoetkomen aan de vraag naar wapens naar aanleiding van een conflict: om politieke en economische invloed te verwerven, als vervanging voor de directe militaire aanwezigheid van een externe stakeholder en als antwoord op de sterke economische druk om wapens te verkopen. Internationale wapenleveringen aan conflictgebieden in Afghanistan en Soedan illustreren een aantal gelinkte trends. Ten eerste slaagde de VN er met haar wapenembargo's voor gewapende niet-staatelijke actoren niet in om de aankoop van wapens door deze laatste te stoppen. Ten tweede lieten grote wapenleveranciers niet na hun steun te betuigen aan de overheid in een conflictgebied door rechtstreeks de nodige wapens te leveren. Ten derde ondervinden heel wat internationaal goedgekeurde vredesoperaties problemen met het vinden van geschikte wapens en militaire uitrusting.

Hoewel de stijgende trend van internationale leveringen van grote conventionele wapens opgetekend tijdens de periode 2000-2004 zich ook tijdens de periode 2003-2007 bleef doorzetten, werden in 2007 alleen zo'n 8 procent minder wapens geleverd dan het jaar voordien.

Trend in leveringen van grote conventionele wapens, 1998-2007

Het staafdiagram geeft de jaartotalen weer en de curve schetst het voortschrijdende vijfjaarlijkse gemiddelde. Het vijfjaarlijkse gemiddelde wordt in het laatste jaar van elke periode van vijf jaar uitgezet. De waarde van de SIPRI trendindicator duidt op het aantal leveringen.

Het is onmogelijk een prijskaartje op de internationale wapenhandel te plakken. Door de financiële gegevens van de belangrijkste uitvoerders te bundelen, is het echter wel mogelijk een aanwijzing te bekomen. De financiële waarde van de internationale wapenhandel wordt voor 2006 geraamd op 45,6 miljard USD, goed voor 0,4 procent van de wereldhandel.

De financiële waarde van de wereldwijde wapenuitvoer volgens nationale overheid en industrie.

Wereldtotaal	45 628
VS	14 008
Rusland	6 500
Frankrijk	5 061
VK	3 792
Israël	3 000

Cijfers in miljoen USD bij constante (2006) prijzen.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 7, Bijlage 7A, 'The suppliers and recipients of major conventional weapons', door het SIPRI Arms Transfers Project, en Bijlage 7B, 'The financial value of the arms trade', door Mark Bromley, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank over wapenleveringen op <<http://armstrade.sipri.org/>>.

8. Beheersing van kernwapens en non-proliferatie

Shannon N. Kile

Wereldkernmachten, 2008

Begin 2008 hadden acht kernwapenlanden samen bijna 10 200 gebruiksklare kernwapens in handen. Duizenden van deze kernwapens zijn meteen inzetbaar en kunnen binnen luttele minuten worden gelanceerd. Wanneer we alle kernkoppen meetellen (gebruiksklare kernkoppen, reservekoppen, kernkoppen in actieve en niet-actieve opslag en kernkoppen die men plant te ontmantelen), loopt dit cijfer al gauw op tot ruim 25 000.

Wereldkernmachten, januari 2008

Land	Strategische kernkoppen	Niet-strategische kernkoppen	Totale aantal opgestelde kernkoppen
VS	3 575	500	4 075
Rusland	3 113	2 076	5 189
VK	185	–	185
Frankrijk	348	–	348
China	161	15	176
India	–	–	60–70
Pakistan	–	–	60
Israël	–	–	80
Totaal			10 183

Deze cijfers worden bij benadering gegeven.

De vijf landen die in 1968 met het Non-Proliferatieverdrag (NPV) het officiële label van kernmacht kregen opgeplakt (China, Frankrijk, Rusland, het VK en de VS), waren in 2007 allemaal nieuwe kernwapens aan het opstellen of hadden hun plannen daartoe bekendgemaakt. India en Pakistan, die samen met Israël de facto kernwapenlanden zijn buiten het NPV, bleven nieuwe raketssystemen ontwikkelen geschikt voor het lanceren van kernwapens. Noord-Korea beweerde in 2005 dat het kernwapens had ontwikkeld en voerde in 2006 een kernproef uit, maar er zijn geen bewijzen voorhanden die aantonen dat Noord-

Het kernprogramma van Iran bleef in 2007 een internationaal twistpunt. Iran bleef gascentrifuges installeren in zijn proeffabriek voor uraniumverrijking in Natanz, wat de VN-Veiligheidsraad ertoe aanzette Resolutie 1747 aan te nemen, die eist dat Iran al zijn verrijkings- en opwerkingsactiviteiten stopzet en die bijkomende sancties oplegt.

In augustus legden Iran en het Internationale Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) de laatste hand aan een werkplan om de niet-voldane veiligheidsvereisten in Iran aan te pakken en een planning op te stellen voor het oplossen van de problemen die aan het licht waren gekomen tijdens het onderzoek van het IAEA naar de kernactiviteiten van Iran van de afgelopen jaren. De beschuldigingen aan het adres van Iran, dat in het geheim een aantal onderzoeken naar kernwapens zou hebben laten uitvoeren, bleven echter voor controverse zorgen. In december publiceerde de VS een samenvatting van een nieuw National Intelligence Estimate dat stelde dat de VS 'op betrouwbare wijze' had vastgesteld dat Iran zijn kernwapenprogramma in de herfst van 2003 had stilgelegd en dit tot vandaag niet heeft gereactiveerd.

In februari 2007 werd tijdens de zespartijengesprekken met China, Japan, Noord-Korea, Zuid-Korea, Rusland en de VS een actieplan overeengekomen voor de sluiting van de Noord-Koreaanse kerninstallaties in Yongbyon 'voor uiteindelijke ontmanteling', in ruil voor energiebijstand en andere economische en politieke voordelen. Noord-Korea kwam zijn ontmantelingsafspraken echter niet na en

vertikte het bovendien om, zoals bepaald in de overeenkomst van oktober 2007 voor implementering van het actieplan, tegen het einde van dat jaar een volledig overzicht voor te leggen van zijn vroegere kernprogramma's en kernactiviteiten. Het overzicht dat door Noord-Korea werd voorgelegd, bevatte nog twee blinde vlekken: de precieze hoeveelheid plutonium die Noord-Korea had gescheiden en of Noord-Korea nu wel of niet onderzoek naar of activiteiten m.b.t. uraniumverrijking had uitgevoerd.

India en de VS lanceerden een '123-ontwerpovereenkomst' die de voorwaarden vastlegde voor een hervatting van de handel in nucleaire materialen en technologie tussen India en de VS, zoals voorzien in het Indiaas-Amerikaanse Civil Nuclear Cooperation Initiative (CNCI, niet-militair nucleair samenwerkingsinitiatief) van 2005. De ontwerpovereenkomst kreeg af te rekenen met felle kritiek van de VS, omdat deze zou indruisen tegen de voorwaarden die in 2006 door het Amerikaanse Congres werden opgelegd en die moesten garanderen dat het CNCI in overeenstemming was met de Amerikaanse wetgeving inzake non-proliferatie en andere hete hangijzers. De ontwerpovereenkomst kreeg ook in India felle politieke tegenkanting te verduren.

In Genève slaagde de Ontwapeningsconferentie (OC) er alweer niet in om de voortdurend uitgestelde onderhandelingen over een wereldwijd Fissile Material Cut-Off Treaty (een verdrag inzake het verbod op de vervaardiging van splijtstoffen voor kernwapens) uit het slop te halen. De Ontwapeningsconferentie bleek niet in staat een werkprogramma door te voeren, omwille van een geschil over het al dan niet opzetten van onderhandelingscomités voor andere punten op de agenda. Verscheidene landen liepen niet meteen warm voor een dergelijk verbod op de vervaardiging van splijtstoffen voor kernwapens, tenminste niet op korte termijn.

Korea zijn nucleaire vermogen effectief heeft kunnen omzetten in een bruikbaar kernwapen.

Sinds 2007 is er wereldwijd zo'n 1 370 ton hoogverrijkt uranium voorradig (de 346 ton voor vermenging niet meegerekend). De militaire voorraad gescheiden plutonium bedroeg wereldwijd een slordige 228–282 ton en de civiele voorraad zo'n 244,9 ton.

De VS blijft een uitgebreide waaier van programma's voor actieve defensie ondersteunen tegen de dreiging van ballistische raketten, waaronder raketten die mogelijk zijn uitgerust met een kernkop.

Begroting voor het Amerikaanse Missile Defense Agency, boekjaar 2003–2013

Jaar	Middelen
2003	6 714
2004	7 674
2005	9 169
2006	7 695
2007	9 388
2008	8 899
2008–13 ^a	56 666

De cijfers verwijzen naar financieringsaanvragen, in miljoen USD, tegen lopende prijzen. De jaren verwijzen naar boekjaren (1 okt.–30 sep.).

In de cijfers zijn de middelen van Defensie voor raketbeschermingsprogramma's niet inbegrepen.

^a Het betreft een voorbegroting.

In 2007 raamde het Amerikaanse Government Accountability Office dat de VS sinds halfweg de jaren 1980 al 107 miljard USD aan raketbescherming had besteed.

Deze feiten en informatie werden overgenomen uit Bijlage 8A, 'World nuclear forces, 2008', door Shannon N. Kile, Vitaly Fedchenko en Hans M. Kristensen, Bijlage 8B, 'Global stocks of fissile materials, 2007', door Harold Feiveson, Alexander Glaser, Zia Mian en Frank Von Hippel van het International Panel on Fissile Materials, Princeton University, en Bijlage 8C, 'A survey of US ballistic missile defence programmes', door Shannon N. Kile.

Appendix 8D. Nucleaire forensische analyse

Vitaly Fedchenko

Tal van internationale verdragen en nationale wetten vereisen de implementering van bepaalde mechanismen om hun naleving te kunnen opvolgen. Veel van die mechanismen steunen op technologie en bevorderen dus de ontwikkeling van betere technische controlemiddelen. Nucleaire forensische analyse (nucleaire forensische wetenschap) is een jonge, opkomende wetenschappelijke discipline met rechtstreekse toepassingen voor verdragscontrole en de afdwinging van wetten. Deze wordt gedefinieerd als ‘de analyse van een staal van radioactief of kernmateriaal en van alle gerelateerde informatie die de levensloop van het staal-materiaal kan aantonen’.

Individuele nucleaire forensische technieken werden voor het eerst ontwikkeld tijdens WO II, toen de VS stalen van lucht en water nam in de buurt van vermeende Duitse reactoren om na te gaan of daar plutonium werd geproduceerd. Deze technieken werden daarna veelvuldig toegepast om de naleving van de Russisch-Amerikaanse bilaterale wapenbeheersingsverdragen te bewaken. Toen de illegale handel in radioactief en kernmateriaal begin jaren 1990 een hoge vlucht nam, raakten nucleaire forensische technieken ook ingeburgerd voor het onderzoeken van individuele dossiers. Dankzij enkele technologische doorbraken konden nucleaire forensische technieken ook met succes worden toegepast om de naleving van een land met de voorschriften van het Internationale Agentschap voor Atoomenergie op te volgen. De bemonstering (het nemen van veegmonsters) in de omgeving van de opwerkingsfabriek voor kernbrandstof in Yongbyon, Noord-Korea, in 1992 bijvoorbeeld toonde duidelijk aan dat Noord-Korea niet al zijn

plutoniumscheidingsactiviteiten aangaf. Een analyse van vergelijkbare stalen die in 2003 in Iran werden genomen, leverde sterke bewijzen op van niet-aangegeven uraniumverrijkingsactiviteiten en droeg bij tot het blootleggen van het clandestiene kernhandelnetwerk geleid door Abdul Qadeer Khan.

De ontwikkeling van het controlemechanisme voor het Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven van 1996 gaf aan dat nucleaire forensische technieken een sleutelrol kunnen spelen in de bevestiging van de nucleaire aard van een ontploffing en de bepaling van de voornaamste kenmerken van het ontplof-fingstuig. Dezelfde technologieën kunnen bij een eventuele terroristische aanval waarbij een kernontploffingstuig zou worden gebruikt, helpen om de maker van het tuig te identificeren. De nucleaire forensische wetenschap zal ook een handig instrument worden voor het controleren van de naleving van het voorgestelde verdrag inzake het verbod op de vervaardiging van splijtstoffen, omdat deze kan helpen bij het achterhalen van de ‘leeftijd’ (dit is de tijd verstreken sinds de laatste zuivering) van het kernmateriaal en dus kan nagaan of het voor een bepaalde datum werd geproduceerd.

De hoeveelheid informatie die kan worden verkregen mits toepassing van nucleaire forensische technieken is afhankelijk van de toegang tot de te onderzoeken inrichtingen en stalen, die vaak wettelijk of om politieke redenen wordt beperkt.

9. Veiligheidsbedreigingen van chemische en biologische materialen afvlakken

John Hart en Peter Clevestig

De preventie van chemische en biologische oorlogvoering (CBW) en tegenmaatregelen omvatten niet-statelijke en andere dreigscenario's, onder meer met geïmproviseerde tuigen die giftige chemische stoffen of ziektekiemen bevatten. Actoren die slechts in de marge deelnamen aan de inspanningen om chemische en biologische oorlogvoering te verbieden, zoals volksgezondheidsprofessionals, worden vandaag steevast bij het bepalen van bedreigingen en risicoanalyses betrokken. De opkomende bacteriologische forensische wetenschap maakt integraal deel uit van een degelijke bioparaatheidsplanning en de afdwinging van verdragen en wetten.

Sinds december 2007 werd de vernietiging van ongeveer 26 000 actieve ton chemische wapens opgetekend (van de zowat 71 000 actieve ton die werd aangegeven). Twaalf landen hadden samen 65 chemische wapenfabrieken aangegeven: 42 daarvan werden vernietigd en 19 werden omgebouwd voor vredelievende doeleinden niet verboden op grond van de Chemische wapenconventie van 1993.

De tijdelijke driekoppige Implementation Support Unit (cel voor uitvoeringsondersteuning), opgezet door de zesde conferentie van 1972 ter herziening van het Verdrag tot verbod van biologische en toxische wapens (BTWC) kwam in augustus 2007 uit de startblokken. De cel ontvangt en verspreidt informatie die verplicht moet worden uitgewisseld, met het oog op het aanscherpen van het vertrouwen tussen de partijen van het Verdrag tot verbod van biologische en toxische wapens. In 2007 gaf deze cel een cd-rom uit met daarop alle resultaten van deze uitwisseling voor de periode 1987–2007.

In 2007 werd de speciale Irakcommissie van de VN (UNMOVIC) ontbonden. Een

Iraakse rechtbank veroordeelde Ali Hassan al-Majid ('Chemische Ali') omwille van zijn rol in de Anfalcampagne van 1988 tegen de Koerdische bevolking in Noord-Irak, waarbij chemische wapens werden ingezet.

In 2007 werd Irak geteisterd door een reeks chlooraanvallen die heel wat dodelijke slachtoffers en gewonden maakten. Het gebruik van chemische stoffen in combinatie met conventionele explosieven voor verspreiding wakkert de vrees aan dat opstandelingen hun verspreidingstechnieken verder zouden verfijnen.

Het gebruik van chloor kwam ook ter sprake tijdens het debat dat in de VS op gang kwam over de bescherming van de gemeentelijke watervoorzieningen en over het feit of chloor kan worden vervangen door andere stoffen.

De gebrekkige biologische insluiting en biologische veiligheid bij tal van bedrijven en inrichtingen kwam in 2007 regelmatig in het nieuws, ook bij inrichtingen waar, zo werd gedacht, het bewustzijn omtrent deze problematiek prominent aanwezig was en de veiligheidsvoorschriften strikt werden nageleefd. Zo werd in augustus nog een veiligheidslek vastgesteld in een boerderij in de buurt van het Britse Pirbright, waar een mond-en-klauwzeerhaard werd ontdekt.

Om het internationale verbod op chemische en biologische wapens te handhaven en kracht bij te zetten, dienen verdere studies te worden uitgevoerd die de kloof tussen politieke en technische aspecten kunnen overbruggen om:

- de manier waarop in de praktijk wordt omgegaan met technologieën en uitrustingen voor tweërlei gebruik te analyseren, en
- een beter inzicht te verwerven in de afleiding en het gebruik van informatie.

9A. Internationale volksgezondheidsdiplomatie en wereldwijde bewaking van de vogelgriep

Bernice Raveché

De griep ligt aan de basis van enkele van de ergste epidemieën waarmee de mens ooit werd geconfronteerd en experts zijn het erover eens dat een nieuwe griep-pandemie op de loer ligt. De vogelgriep, een variant van het H5N1-virus, is een waarschijnlijke kandidaat voor de volgende stam die een wereldwijde griep-pandemie zou kunnen veroorzaken.

De globaliseringstrend zorgde voor een toename en uitwaaiing van het aantal internationale mensen- en goederenstromen. Vermits deze globalisering wereldwijd gezondheidsproblemen kan veroorzaken of in de hand werken, zal de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) waarschijnlijk een belangrijke rol spelen als link in een collectief streven naar een veilige maatschappij. We stellen een verschuiving vast in de rol van de WGO als bewaker van de internationale volksgezondheid, zoals ook blijkt uit de herziene Internationale Gezondheidsregeling die in 2005 werd goedgekeurd en waarvan de implementering in juni 2007 werd aangevat. Omdat de Internationale Gezondheidsregeling een lange voorgeschiedenis van ondoeltreffende uitvoering en niet-naleving door een handvol lidstaten met zich meeslept, herzag de WGO de regeling steunend op een wettelijk kader dat de WGO een ongeziene wettelijke bevoegdheid geeft inzake internationale ziektebewaking en rapportering door de lidstaten. De herziene Internationale Gezondheidsregeling heeft belangrijke gevolgen voor de acties die landen moeten ondernemen bij een uitbraak van SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) en het H5N1-virus.

Indonesië is momenteel een broeïnest van het H5N1-virus dat er zowel mensen als gevogelte teistert, maar in december

2006 hield de Indonesische overheid stalen van de WGO achter, waarmee ze de ongelijke verdeling van griepvaccins wilde aanklagen, in het bijzonder die vaccins gemaakt op basis van virusstalen uit Indonesië. De Indonesische overheid eiste dat de ontwikkeling van een vaccin op basis van een virus aangetroffen in Indonesië eerst zou worden goedgekeurd en dat er een korting voor een dergelijk vaccin moest worden toegestaan voor landen waar het H5N1-virus endemisch voorkomt. Deze patstelling was een grove schending van de herziene Internationale Gezondheidsregeling. Begin 2008 kreeg Indonesië de bevestiging dat zijn rechten op vaccins vervaardigd op basis van vogelgriepstalen zouden worden erkend en het land gaf 12 vogelgriepstalen vrij aan de WGO.

De herziene Internationale Gezondheidsregeling sluit aan bij het veranderende volksgezondheidsmodel en de nieuwe rol van de WGO. De toekomst zal uitwijzen of de WGO onpartijdig en neutraal kan blijven opereren tijdens de volledige implementering van de herziene Internationale Gezondheidsregeling. Indien de WGO haar geloofwaardigheid ten aanzien van zowel de ontwikkelende als de geïndustrialiseerde landen niet kan laten gelden, zal de organisatie haar positie als toonaangevende internationale volksgezondheidsorganisatie verliezen en zal het volksgezondheidsbeleid worden uitgestippeld binnen het kader van het buitenlandse beleid van ieder land.

10. Beheersing van conventionele wapens

Zdzislaw Lachowski

In 2007 kreeg het Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-Verdrag) een flinke opdoffer toen Rusland zich uit het Verdrag terugtrok. De crisisdiplomatie m.b.t. dit Verdrag is een afspiegeling van de ruimere politieke en militaire dimensie die de deelnemers aan de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) verdelen, eerder dan een regelrecht conflict. Het feit dat Rusland afziet van zijn wettelijke wapenbeheersingsverplichtingen en zijn politieke verbintenissen in het kader van de Istanbul-top van 1999 zorgt voor onenigheid met de andere CSE-partijen, die erop aandringen om het CSE-proces in zijn geheel te beschouwen. De westerse landen zagen pas te laat in dat ze meer aandacht hadden moeten besteden aan Ruslands problemen met het CSE-Verdrag. De huidige koers die Rusland vaart en de niet-naleving van de zogenaamde flankbeperkingen die het Verdrag oplegt, wijzen erop dat er nog niet meteen een verzoening in de maak is. Daarnaast zullen zowel de landen van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) als de landen die op het punt staan zich aan te sluiten bij het overeengekomen, aangepaste CSE-stelsel, niet bereid zijn toe te treden tot een verdrag dat fundamenteel zal worden gewijzigd om tegemoet te komen aan de eisen van één partij, ten koste van het veiligheidsgevoel van de andere partijen.

Paradoxaal genoeg staat wapenbeheersing ondanks – of net omwille van – de CSE-crisis vandaag boven aan de Europese veiligheidsagenda. Het afgebrokkelde CSE-stelsel voor wapenbeheersing heeft hier en daar geleid tot verontrustende reacties in de zuidelijke Kaukasus, terwijl in Moldavië de impasse m.b.t. de terug-

trekking van Russisch personeel en uitrustingen gehandhaafd bleef. De implementering van het Georgisch–Russische akkoord van 2005 over de sluiting van de Russische legerbasissen en militaire inrichtingen in Georgië was daarentegen verre van rond, terwijl het subregionale wapenbeheersingsregime in de Balkanlanden op volle toeren draaide.

Vermits een ‘harde’ aanpak ten aanzien van wapenbeheersing niet bleek te werken, werd in de plaats daarvan een ‘zacht’ wapenbeheersingssysteem naar voren geschoven, met een aantal vertrouwens- en veiligheidsverhogende maatregelen. Het is echter geen sinecure om het vertrouwen dat op één plaats wordt ondermijnd, op een andere plaats weer op te bouwen. De gedragscode van de OVSE inzake politiek-militaire aspecten van veiligheid blijft evenwel relevant en andere vertrouwenwekkende maatregelen bij de OVSE-deelnemers blijven de vele gevaren targeten die in de hand worden gewerkt door een overschot van kleine wapens, munitie en giftige raketbrandstof.

Het aantal landen dat is toegetreden tot het Verdrag van 1997 inzake Antipersoonsmijnen klom naar 156, een stapje dichterbij de wereldwijde acceptatie van dit Verdrag. Steeds meer landen nemen deel aan het ‘Osloproces’ dat als doel een algeheel verbod op het gebruik van clustermunie heeft.

11. Controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen

Ian Anthony, Sibylle Bauer en Anna Wetter

Uitvoercontroles zijn een preventieve maatregel die ervoor moet zorgen dat de uitgevoerde goederen niet bijdragen tot activiteiten in andere landen die ofwel onwettig, ofwel ongewenst zijn vanuit het standpunt van het uitvoerende land. De rol van uitvoercontroles ter ondersteuning van de voornaamste multilaterale non-proliferatieverdragen, wordt nog versterkt door de belangrijke rol die deze controles spelen bij de eigenlijke uitvoering van de beslissingen van de VN-Veilighedsraad m.b.t. bepaalde landen (zoals Iran of Noord-Korea).

Verscheidene multilaterale samenwerkingsakkoorden willen de doeltreffendheid van de nationale uitvoercontroles van de deelnemende landen opvijzelen. De deelneming aan deze akkoorden nam in 2007 nog toe, met de toetreding van Kroatië tot de Australiëgroep. De Regeling van Wassenaar inzake uitvoercontroles voor conventionele wapens en goederen en technologieën voor tweërlei gebruik voerde een herziening door en evalueerde de globale resultaten.

In 2007 stelde de Europese Commissie voor om de regels voor de levering van materieel speciaal ontworpen en ontwikkeld voor militaire doeleinden, van de ene EU-lidstaat aan een andere te vereenvoudigen. De Commissie stelde bovendien enkele aanpassingen voor m.b.t. de wetgeving op de uitvoer van materieel dat niet specifiek werd ontworpen of ontwikkeld voor militaire doeleinden, maar dat wel een militaire toepassing kan hebben ('goederen voor tweërlei gebruik').

In 2006 en 2007 nam de VN-Veilighedsraad enkele resoluties aan die bepaalde vormen van internationale handel met Iran verbieden of aan banden leggen, als onderdeel van een bredere aanpak van

kernproliferatie. De verbodsbepalingen en beperkingen opgelegd door de VN zijn toegespitst op goederen die zouden kunnen bijdragen tot de meest proliferatiegevoelige activiteiten, namelijk uraniumverrijking, de herwinning van plutonium en de ontwikkeling van ballistische raketten die een kernwapen zouden kunnen dragen. De EU ondernam stappen om de beslissingen van de VN te vertalen naar regels die bindend zijn voor EU-uitvoerders. De EU breidde de waaier van verbodsbepalingen en beperkingen van de VN op de handel met Iran inderdaad verder uit.

De afdwinging van zowel uitvoercontroles als non-proliferatiesancties door de instanties verantwoordelijk voor uitvoercontrole vereist de aanpassing van de wettelijke grondslagen en de herziening van de institutionele opzet en procedures. Een effectieve afdwinging is niet mogelijk zonder de actieve, deskundige betrokkenheid en medewerking van allerhande nationale actoren (douane, politie, inlichtingen- en vervolgingsdiensten) en een gepast wettelijk kader, met onder meer sancties voor inbreuken op de uitvoercontroles. Ondertussen is er een internationaal debat op gang gekomen omtrent de precieze inhoud van die ontradende, effectieve en proportionele sancties als antwoord op inbreuken op de uitvoercontrolewetgeving, in het bijzonder binnen de EU.

Addenda

Nenne Bodell

Addendum A, ‘Overeenkomsten betreffende wapenbeheersing en ontwapening’, bevat een overzicht van multi- en bilaterale verdragen, conventies, protocols en overeenkomsten in verband met wapenbeheersing en ontwapening, plus lijsten van ondertekenaars en aangesloten landen.

Addendum B, ‘Internationale organisaties en intergouvernementele organen’, beschrijft de voornaamste internationale organisaties, intergouvernementele organen, verdragsuitvoerende organen en uitvoercontrolesystemen die bijdragen tot de bevordering van de veiligheid, stabiliteit, vrede of wapenbeheersing en biedt een overzicht van de leden of deelnemers sinds 1 januari 2008.

Addendum C, ‘Chronologie 2007’ schetst de belangrijkste gebeurtenissen van 2007 aangaande bewapening, ontwapening en internationale veiligheid.

Verdragen van kracht sinds

1 januari 2008

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen en van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève)
- 1948 Conventie inzake preventie en bestraffing van de misdaad van genocide (Genocideconventie)
- 1949 Conventie van Genève (IV) met betrekking tot de bescherming van burgers in oorlogstijd
- 1959 Verdrag van Antarctica
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water (Gedeeltelijk kernstopverdrag, PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV)
- 1971 Verdrag tot verbod van de plaatsing van kernwapens en andere massavernietigingswapens op of onder de zeebedding en de oceaانبodem (Zeebodemverdrag)
- 1972 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van biologische en Toxische Wapens, BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het Verbod op Kernwapenproeven, TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake Vredelievende Kernexplosies, PNET)
- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (Verdrag tot verbod van geofysische oorlogvoering)
- 1977 Protocol I ter aanvulling van de Conventie van Genève van 1949 en dat betrekking heeft op de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten

- 1977 Protocol II ter aanvulling van de Conventie van Genève van 1949 en dat betrekking heeft op de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen en kerninstallaties
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW-Verdrag of Verdrag betreffende de onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1987 Verdrag over de vernietiging van middellange- en kortereafstands-raketten (INF-Verdrag)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-Verdrag)
- 1991 Verdrag over de vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START I-Verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Chemische Wapenconventie, CWC)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Firenze)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verband houdend materiaal
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en overdracht van anti-persoonsmijnen en de vernietiging ervan (APM-Conventie)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aanschaf van conventionele wapens
- 1999 Document van Wenen 1999 inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2002 Verdrag inzake de beperking van strategische aanvalswapens (SORT)

Verdragen niet langer van kracht sinds 1 januari 2008

- 1972 Verdrag inzake de beperking van raketverdedigingssystemen (ABM-Verdrag)
- 1993 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START II-Verdrag)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven (CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het verdrag van 1990 inzake conventionele strijdkrachten in Europa
- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verband houdend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatinsk)

Bestellen?

SIPRI Yearbook 2008: Armaments, Disarmament and International Security

Verschenen in juli 2008 en uitgegeven door Oxford University Press voor rekening van het Stockholm International Peace Research Institute
ISBN 978-0-19-954895-8 ingebonden c. 610 pp. £85/\$150

Online op, OUP UK <<http://www.oup.co.uk/>>;
OUP USA <<http://www.oup.com/us/>>

Telefoon, OUP UK: +44 1536-741 017;
OUP USA: +1 800-451 7556

Fax, OUP UK: +44 1536-454 518;
OUP USA: +1 919-677 1303

E-mail, OUP UK: book.orders@oup.co.uk;
OUP USA: customers@oup-usa.org

Meer informatie op <<http://yearbook2008.sipri.org/>>

Het SIPRI Yearbook 2008 verschijnt tevens

- in het Arabisch, vertaald door het centrum voor Arabische eenheidsstudies (CAUS), Beiroet, <<http://www.caus.org.lb/>>
- in het Chinees, vertaald door de Chinese vereniging voor wapenbeheersing en ontwapening (CACDA), Beijing, <<http://www.cacda.org.cn/>>
- in het Russisch, vertaald door het instituut voor wereldeconomie en internationale betrekkingen (IMEMO), Moskou, <<http://www.imemo.ru/>>
- in het Oekraïens, vertaald door het Oekraïense centrum voor economische en politieke studies (UCEPS, het Razumkov-centrum), Kiev, <<http://www.uceps.org/>>

Voor verdere inlichtingen neemt u rechtstreeks contact op met deze organisaties.

Meer weten?

sipri

Stockholm International
Peace Research Institute
Signalistgatan 9
SE-169 70 Solna
Zweden

Telefoon: +46 8 655 97 00
Fax: +46 8 655 97 33
Email: sipri@sipri.org
URL: <http://www.sipri.org>

**vlaams
vredesinstituut**

Vlaams Vredesinstituut
Leuvenseweg 86
BE – 1000 Brussel

Telefoon: +32 2 552 4591
Fax: +32 2 552 4408
Email: [vredesinstituut@
vlaamsparlement.be](mailto:vredesinstituut@vlaamsparlement.be)
URL: [http://www.
vlaamsvredesinstituut.eu](http://www.vlaamsvredesinstituut.eu)

SIPRI YEARBOOK 2008

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

Het SIPRI Yearbook is een compendium van gegevens en analyses in de volgende domeinen:

- veiligheid en conflicten
- militaire uitgaven en bewapening
- non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening

Dit boekje bevat een samenvatting van de 39ste uitgave van het SIPRI Yearbook, dat zich toespitst op

- menselijke veiligheid als aanpak tegen direct en structureel geweld
- genderintegratie in de hervorming van de veiligheidssector in een post-conflictsituatie
- Amerikaanse ballistische raketbeschermingsprogramma's
- nucleaire forensische analyse
- internationale volksgezondheidsdiplomatie en wereldwijde bewaking van de vogelgriep

samen met een aantal sleutelontwikkelingen die plaatsvonden in 2007 inzake

- Euro-Atlantische veiligheidsinstellingen en -relaties
- gewapende conflicten
- vredesoperaties
- militaire uitgaven
- wapenproductie
- internationale wapenleveringen
- beheersing van kernwapens en non-proliferatie
- wereldkernmachten en splijtstofvoorraden
- afvlakking van veiligheidsbedreigingen van chemische en biologische materialen
- beheersing van conventionele wapens
- controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen

Met uitgebreide addenda betreffende overeenkomsten aangaande wapenbeheersing en ontwapening, internationale organisaties en intergouvernementele organen, plus een chronologie van gebeurtenissen in 2007 in verband met veiligheid en wapenbeheersing.

Deze samenvatting van het SIPRI Yearbook werd in het Nederlands vertaald in samenwerking met het Vlaams Vredesinstituut.